

Ylirajaisia koteja

Katie Walsh & Lena Näre
(toim.) *Transnational Migration and Home in Older Age*. New York: Routledge, 2016, 267 s. ISBN 978-1-138-88768-2.

Kodin tutkiminen ja kriittinen tarkastelu on ylirajaisen elämän ja maahanmuuton tutkimuksessa loogista – tarkoittaahan maasta toiseen muutto yhden kodin tai ainakin asumuksen taakseen jättämistä. Ylirajaisella tai transnationaalilla elämällä tarkoitetaan sitä, että ihmisten, olivat he maahanmuuttajia tai ei, arkielämän yhteydet, ystävyydet, toiminta, suhteet ynnä muut ylittävät valtioiden rajoja. Useimmiten ylirajaista elämää kuvataan maahanmuuttajien elämäntapana, sillä maasta toiseen tai edelleen muutettuaan he yleensä pitävät yllä suhteitaan taakseen jättämiinsä henkilöihin ja lähtömaihin. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota myös siihen, miten maahanmuutto vaikuttaa heihin, joiden läheiset muuttivat.

Katie Walshin ja Lena Näreen toimittaman teoksen *Transnational Migration and Home in Older Age* kulmakiviä on ylirajaisuuden ja kodin lisäksi ikä tai ikääntyminen. Maahanmuuttajia tarkasteleva tutkimus on pitkään keskittynyt pääosin

työikäisiin ja heidän lapsiinsa. Vasta viime vuosikymmeninä on havaittu, että maahanmuuttajista monet ovat iäkkäitä ja että ylirajainen elämä koskettaa ylipäätään myös vanhempia ihmisiä. Kodin tutkiminen eläkkeellä olevien tai eläkeikää lähestyvien arjessa on tärkeää, sillä eläkkeen myötä työ ei enää sido ihmisiä yhteen paikkaan tai edellytä työn määrittämää liikkumista paikasta toiseen. Eläkkeelle jäämisen myötä ylirajaista elämää elävät usein miettivät asumista, kotia, kansanvälistä ja muutakin liikkumista uudesta näkökulmasta, ja tämä voi johtaa uusiin järjestelyihin. Teoksen taustalla on yhteinen ajatus siitä, että ylirajaista elämää elävät työstävät ymmärrystään kodista eri elämänsä vaiheissa ja että koti ei ole pelkästään onnen ja harmonian tyyssija, ei käytännössä eikä mielikuvissa.

Teos koostuu johdannon ja jälkisanojen lisäksi 17 empiirisestä luvusta. Kaikki luvut ovat laadullista tutkimusta, ja ne on ryhmitelty viiden pääteeman mukaan. Ensimmäiset kolme artikkelia käsittelevät monisukupolvisia ylirajaisia koteja, lähinnä isovanhempien näkökulmasta. Seuraavat neljä artikkelia käsittelevät liikkumista ja tulkintoja kodeista. Kolmannessa osassa pohditaan kotiin palaamista ja ikääntymistä ja neljännessä ylirajaisessa tilas-

sa ikääntymistä. Viimeinen osa käsittelee ylirajaisuutta vanhushoivan kontekstissa. Teoksen päättävät Russell Kingin jälkisanat, jossa hän poimii teosta yhdistäviä teemoja ja pohtii, mitä teoksessa ehkä olisi voitu vielä käsitellä.

Tarkastelen hieman tarkemmin kodin käsitettä teoksen muuttaman luvun avulla. Walshin ja Näreen johdantoluvussa määritellään kodin käsitettä koko teoksen tasolla. Kodilla on heidän mukaansa materiaallinen taso tai ulottuvuus, joka nivoutuu arkeen ja kodissa tehtäviin asioihin. Kodilla on myös mielikuvallinen ulottuvuus, joka syntyy kuulumisen tunteesta. Kodilla on edelleen ajallinen ulottuvuus: se eletään ja ymmärretään eri tavoin eri aikoina. Kotiin, jota usein idealisoidaan, liitetään teoksessa vielä valta. Valta on tärkeä osa kotona eletävän arjen neuvotteluita.

Tatiana Tiaynen-Qadirin, Julie Vullnetarnin ja Lena Näreen omista luvuissa tarkastellaan kotia vanhimman sukupolven näkökulmaa avaten. Koti osoitautuu monipaikkaiseksi ja erittäin vahvasti perheeseen sidotuksi: koti voi olla sellaisessakin paikassa, jossa ei itse ole edes käynyt, jos lapset tai lapsenlapset asuvat siellä. Koti voi samaan aikaan sekä täytyä että tyhjentyä, kuten Albaniaan jääneet vanhemmat ja isovanhemmat

kokivat Vullnetarin tutkimuksessa. Kun aikuiset lapset asuvat ulkomailla, vanhuuden koti täydentyä ulkomaisella materiaalilla, mutta tyhjentyä lasten läsnäolosta. Näreen tutkimuksessa Lontoossa asuvista intialaisista ja itäafrikkalaisista maahanmuuttajista keskeisiä kiinnipitäviä voimia ovat perheen lisäksi Iso-Britannian tarjoamat terveystalvet ja ilmaiset lääkkeet. Avun ja hoivan tarpeet ja siihen vastaimisen mahdollisuudet rajaavat kotia käytännössä ja myös mielikuvissa.

Ylirajaista elämää elävien ikääntyvien maahanmuuttajien keskuudessa koti ei kuitenkaan sijaitse pelkästään ”täällä” ja ”siellä” eli lähtö- ja maahanmuuttomaassa. Tine Buffelin ja Christopher Phillipsonin tutkimus kohdentui heikkotasoisilla englantilaisilla ja belgialaisilla asuinalueilla asuvien maahanmuuttajien käsityksiin kodista. Heille kodin keskeinen elementti on yhteisö. Kodin ja nimenomaan ikääntyvän asukkaan kodin kannalta on tärkeää, että vaikka asuinalue ja kotitalokin ovat ränsistyneitä, niin lähistöltä on saatavissa apua ja tukea oman etnisen yhteisön jäseniltä. Myös omaan ruokakulttuuriin kuuluvien tarvikkeiden ja aterioiden saanti on merkittävä osa kodintuntua.

Kodintuntu saattoi olla vähäinen Alistair Hunterin tutkimukseen

osallistuvien länsiafrikkalaisten asumuksissa Ranskassa. He asuvat työperäisille maahanmuuttajille väliaikaisiksi asunnoiksi 1950–1970-luvuilla rakennetuissa retkeilymajatyypisissä asumuksissa. He ovat työskennelleet pitkään Ranskassa, matkustaneet usein Ranskan ja lähtömaiden välillä ja olivat tutkimuksen teon aikaan eläkkeellä. Hunter kutsuu lähtömaan kotia emotionaaliseksi kodiksi ja Ranskan kotia instrumentaaliseksi kodiksi. Instrumentaaliseksi Ranskan kodin tekee se, että Ranskasta heidän on mahdollista saada terveydenhuoltoa edullisesti. Emotionaalisessa kodissa taas asuvat perheenjäsenet. Suhde emotionaaliseen kotiin ei kuitenkaan ole vain myönteinen. Pitkä poissaolo ja asema kaukana asuvana perheen elättäjänä on vuosien mittaan muuttanut perheen dynamiikkaa, joten paluu lähtömaahan ei olisi ristiriidaton.

Ristiriitoja kodin kontekstissa kuvaavat Kim England ja Isabel Dryck tutkiessaan maahanmuuttajia kanadalaisessa kotihoidon työssä. Hoivatyö on fyysistä ja menee hoivan tarvitsijan intiimeille alueille: kotiin ja kehoon. Kohtaamiset tummaihoisten maahanmuuttajaperäisten työntekijöiden ja pääosin valkoihoisten asiakkaiden välillä asiakkaiden kodeissa vaativat työntekijältä erityistä herkkyttä ja neuvotteluita. Koti muuntuu globaalin hoivatyön-

tekijän työpaikaksi. Samalla sen tulisi olla asukkaan arkea tukeva ja omalta tuntuva koti.

Walshin ja Näreen toimittama teos on ehdottoman tarpeellinen ja vankka sekä hyvin rajattu kokonaisuus. Ikääntyminen, ylijärjaisuus ja koti muodostavat kiinnostavan ja maahanmuuttajatutkimuksessa vähälle huomiolle jääneen alueen. Teoksen luvut on kirjoitettu huolella ja tutkimuksen kohteena olevat maahanmuuttajaryhmät ovat riittävän erilaisia: Euroopan sisä- ja ulkopuolelta, eläkkeelle jäätyään, paremman toimeentulon perässä muuttaneita ja maahanmuuttomaassa eri aikoja asuneita ja erilaisista tuloryhmistä tulevia. Lukuja voisi kuitenkin olla ollut hieman vähemmän, ja ne olisivat voineet olla pidempiä. Kun jokaisessa luvussa kuvataan oma aineisto ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät, jää itse asian käsittelylle loppujen lopuksi melko vähän tilaa.

Kirjassa kuvatuista tutkimuksista suuri osa perustuu laadullisiin haastatteluihin ja saman tyyppiiseen kodin käsitteen määrittelyyn. Näin lukujen välille syntyy väistämättä jonkin verran toistoa. Kiinnostavaa olisi myös lukea, miltä koti ylirajaisen ikääntymisen kontekstissa näyttäisi vaikkapa kaupunkitutkimuksen tai arkkitehtuurin näkökulmasta. Rakenteiden, kuten sosiaali- ja terveystalvet, maahan-

muutto- ja työvoimahallinnon sekä asuntopolitiikan painotuksia olisi myös kiinnostava tuoda vielä lisää ylijärjätyn kodin ja ikääntymisen tutkimukseen. Joka tapauksessa teos tarjoaa hyvän ja kaivatun ”peruskurssin” kodin, ikääntymisen ja ylijärjätyn elämän tutkimukseen. Teos osoittaa, miten maahanmuuttajat, maastamuuttajat, vanheneminen, kodit ja yhteiskunnat kaikkialla ovat sekä erilaisia, että jatkuvassa muutoksessa ja sen, miten tärkeää näiden tutkiminen on.

Minna Zechner